

**TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK MAHORATNI
RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI****Mamayusupova Rayxon Sherqulovna****Mengliyeva Kamola Hayitmurod qizi**

Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

Annotatsiya: ushbu maqolada faoliyat jarayonida pedagogik mahoratni shakllantirish yo'llari, pedagogik mahoratni egallashning shartlari, mazmuni, mohiyati, zaruriyati, bunda doimiy tadqiqotlar o'tkazish, tajribani o'rganish, tahlil qilish va xulosalar ishlab chiqish zarurati, professionallik, tizimli bilimlarni olish qobiliyati, mashqlar, takrorlashlar, xulosalar chiqarish, natijalar asosida olingan xulosalar, falsafiy, pedagogik, psixologik, uslubiy bilimlarni olish, ta'lim mavzusi bo'yicha keng va chuqur bilimlarni olish va takomillashtirish orqali shakllanish mazmuni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, metodika, texnologiya, ta'lim, kognitiv faoliyat, ijodkorlik.

Kirish: Pedagogik mahorat o'zi nima? Uning mohiyati nimalarda ko'zga tashlanadi? Mahoratni egallash uchun nimalarga e'tibor qaratish lozim? "Pedagogik mahorat" tushunchasiga turli adabiyotlarda turlicha ta'rif berilgan. Jumladan, eng mukammal ta'riflardan biri "Pedagogik ensiklopediya"da shu tarzda izohlanadi: "O'z kasbining mohir ustasi bo'lgan, yuksak darajada madaniyatli, o'z fanini chuqur biladigan, yondash fanlar sohalarini yaxshi tahlil eta oladigan, tarbiyalash va o'qitish uslubiyatini mukammal egallagan mutaxassis". Yuqoridagi ta'rifning mohiyatidan kelib chiqib o'qituvchining pedagogik mahorati tushunchasi mazmunini shunday izohlash mumkin:

1. Rivojlangan madaniyatning yuqori darajasi, bilimdonlik va aql-zakovatning yuksak ko'rsatkichi.
2. Fanlar doirasida yetarlicha bilimga ega bo'lish.
3. O'z faniga doir bilimlarning mukammal sohibi bo'lish.
4. Psixologik bilimlarni puxta egallaganligi, ulardan kasbiy faoliyatida foydalana olishi.
5. O'quv - tarbiyaviy ishlar metodikasini mukammal bilishi.

Pedagogik mahorat yillar bo'yi, o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi faoliyati, o'qituvchining o'z ustida doimiy ishlashi, doimiy yangiliklarni izlashi va uni ta'lim jarayoniga tadbiiq etib borishi jarayonida sayqallanib, rivojlanib boradi. O'qituvchining pedagogik mahoratini shakllantirish uchun, birinchi navbatda, pedagogik faoliyatni

ilmiy asosda tashkil etish kerak. Buning uchun o'qituvchining istaklari va manfaatlarini hisobga olish, uning intilishlarini va boshqa tashqi omillarni uyg'unlashtirish, kasbiga va shaxsiy xususiyatlariga qarab faolligini oshirish kerak. Bu sinchkovlik bilan o'rganish, kuzatish, tajribani o'rganish, tahlil qilish va xulosa qilishni talab qiladi. Shuningdek, ushbu kasbiy va shaxsiy xususiyatlar bir nechta pedagogik vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun asos bo'lishi mumkin, masalan, talaba yoshlarning ma'naviy va jismoniy rivojlanishini ta'minlash, o'quv va kognitiv faoliyatni faollashtirish[4].

Har bir yosh mutaxassisni puxta ilmiy va nazariy bilimlar bilan taminlash, olingan ilmiy bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash, mahorat va ko'nikmalarni egallash, tarbiyalash, albatta, oson emas. Ilmiy, ongli munosabatda bo'lgan, mustaqil fikrlaydigan, mukammal ma'lumotni o'zlashtirishga muhtoj, kognitiv faollik va aqliy mehnat madaniyatini o'zida mujassam etgan yoshlarni tarbiyalash muhim vazifasidir. Zamonaviy sharoitda o'qituvchi ijodiy fazilatlariga ega bo'lishi kerak. Kasbiy Kamolot, mutaxassis sifatida shaxsning rivojlanishi bu jarayonda o'z mohiyatiga ko'ra namoyon bo'ladi. Pedagogik mahorat - bu har bir o'qituvchiga xos bo'lgan o'quv ishlarini doimiy ravishda oshirish, takomillashtirishga asoslangan san'at. Ushbu san'at kognitiv faoliyatni muntazam ravishda tartibga solish, o'z ishini boshqarish va yuksaltirish bilan tavsiflanadi[5].

U pedagogik va psixologik nazariyalardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. "Pedagogik mahorat" fani pedagogika fanlari tizimida kasbiy tayyorgarlikni mustahkamlash va takomillashtirish fani sifatida ishlaydi. Axir, "pedagogik mahorat" - bu pedagogik faoliyatni mohirona boshqarishni o'rgatadigan fan. Shunday qilib, kasbiy va pedagogik mahorat pedagogik va psixologik tayyorgarlikda, kognitiv jarayonlarda (sezgi, idrok, e'tibor, xotira, fikrlash, xayolot), shaxsning psixologik xususiyatlarida, uning biologik jihatdan aniqlangan xususiyatlarida (asab tizimi, temperament, qobiliyat, xarakter), ijtimoiy yo'naltirilgan xususiyatlarda (ehtiyoj, qiziqish), olingan professional xususiyatlari (bilim, mahorat), hissiy – o'rganish va tushunish asosida shakllanadigan ixtiyoriy xususiyatlar (hissiyot, iroda), ijtimoiy yo'naltirilgan xususiyatlar (ehtiyoj, qiziqish), olingan kasbiy xususiyatlar (bilim, ko'nikma, malaka, odatlar) va pedagogik mahorat haqidagi fan, ushbu xususiyatlarning mohiyatiga asoslanib, ularni amalda qo'llash usullarini o'rgatadi. Shunga asoslanib, o'quv jarayonini to'g'ri, aniq tashkil etish, imkoniyatlardan aniq foydalanish, uni rivojlantirish uchun sharoit yaratish imkoniyati paydo bo'ladi. Ta'lim jarayonini mohirona boshqaradigan, uni maxsus va qiziqarli ishtiyoq bilan, zavq bilan tashkil etadigan o'qituvchini tasavvur qiling[3].

O'qituvchining pedagogik mahoratini shakllantirishning birinchi sharti bu faoliyatdir. Axir, pedagogik ko'nikmalarni o'zlashtirish va takomillashtirish bo'yicha faoliyat yetakchi omil hisoblanadi. Axir, mehnat, bilim, mahorat, ijodkorlik inson hayoti va faoliyatining asosiy mezonidir. Ushbu mezon kundalik ish, faoliyat orqali amalga oshiriladi. Ish, qidiruv jarayonida, ya'ni amaliyot jarayonida yutuqlarga erishiladi, ko'nikmalarga ega bo'ladi. Kasbiy mahorat sirlarini o'rganishga intilayotgan har bir o'qituvchi, avvalambor, pedagogik bilim va ma'lumotlarni o'zlashtirishga intilishi, o'z ishining barcha jihatlarini vizual ravishda taqdim etishga va tahlil qilishga, natijalarni baholashga, yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarning mohiyatini tushunishga harakat qilishi kerak. Bu holatlar, albatta, faoliyat orqali amalga oshiriladi. O'qituvchining pedagogik faoliyati pedagogik ko'nikmalarni egallashda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik mahorat pedagogik faoliyat bilan uzviy bog'liqdir[2].

Quyidagi fazilatlar malakali o'qituvchiga xosdir:

- ijtimoiy sub'ektlar bilan o'zaro munosabatlar, madaniy muloqot;
- mutaxassislik bo'yicha ma'lumot qidirish, ularni ta'lim mazmuni va kasbiy faoliyat asosida qayta ishlash jarayoni;
- ulardan samarali foydalanish, o'quv ma'lumotlarini talabalarga yetkazish qobiliyati.

Pedagogik mahoratning eng muhim tarkibiy qismi bu kasbiy tajriba-o'qituvchi o'z faoliyati davomida olgan bilim, ko'nikma va malakalar majmui.

U quyidagi yo'llar bilan hosil bo'ladi:

- doimiy o'z ustida ishlash;
- yuksak mahorat egalarining doimiy ish tajribalari bilan tanishish;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan doimiy qurollanib borish;
- qo'shma pedagogik tadqiqotlar o'tkazish;
- tajribali hamkasblar va mutaxassislardan maslahat olish.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda aytishimiz mumkinki, pedagogik mahorat faoliyat jarayonida shakllanadi va takomillashadi. Shunga asoslanib, "uzluksiz faoliyat pedagogik mahoratni shakllantirishning birinchi shartidir" deb aytishimiz mumkin. Ko'rib turganimizdek, pedagogik mahoratning asosiy obyekti inson, uning aql-zakovati, irodasi, e'tiqodi, tafakkuri, ongidir. Bularning barchasi uning qanchalik yuqori darajada bo'lishiga, fanga, uning rivojlanish darajasiga bog'liq va ilm-fan tinimsiz mehnat, mashaqqat va azob-uqubatlar orqali olinadi. Pedagogik mahorat, shuningdek, faoliyat, mehnat, o'z malakasi ustida doimiy ishlash orqali shakllanadi. Darhaqiqat, pedagogik mahoratni oshirish uchun, birinchi navbatda, o'quv fanining ilmiy va nazariy asoslari bilan qurollanish, uning metodologiyasini o'zlashtirish, ta'lim

maqsad va vazifalarini tushunish va amalga oshirish, kompyuter savodxonligini o'zlashtirish, mustaqil kognitiv faoliyatni aniq rejalashtirish, pedagogik fikrlash egasi bo'lish, pedagogik texnikani o'zlashtirish, ijtimoiy faoliyat va uslubiy madaniyatni o'zlashtirish va axborot bilan. Pedagogik faoliyatni boshlagan har bir yosh o'qituvchi birinchi navbatda o'z kasbiy mahoratini shakllantirish va takomillashtirish haqida g'amxo'rlik qilishi, pedagogik faoliyatda yuzaga keladigan qiyinchiliklardan qo'rqmasligi, sarosimaga tushmasligi kerak[6].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A'zam Xoliqov Pedagogik mahorat Darslik Toshkent «IQTISOD-MOLIYA» 2011.
2. Mohigul Shavkatovna Xolova, & Yakub Saydulloyevich Ochilov (2021). PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF HEALTHY THINKING IN STUDENTS. *Academic research in educational sciences*, 2 (6), 54-57. doi: 10.24411/2181-1385-2021-01083
3. Saydulloyevich, O. Y., & Kizi, J. N. Z. (2022). Methods Of Developing Labor Education At School And In The Family. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(3), 57-60.
4. Saydulloyevich, Y., & Kizi, N. (2022). Analysis of pedagogical problems of gender differences in resolving conflict situations. *International Scientific Research Journal*, 3(3), 154-157.
5. Saydulloyevich, O. Y., & Raxmonovich, I. R. Factors Of Orientation Of Students To The Teaching Profession. *JournalNX*, 317-319.
6. Saidulloyevich, Y. O. (2022). Comments and explanations on the works of the great mutaffakkir imam ghazali. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 241-244.